

УДК 338.2
ББК 65.050

Романюк Т.М., Мацола М.М.

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТАТЕЙ ПЛАТІЖНОГО
БАЛАНСУ, У ЯКИХ УРАХОВУЮТЬСЯ ПРИВАТНІ ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ
УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ПЕРВИННИХ ДАНИХ ТА АДАПТАЦІЇ ДО ВИМОГ МВФ**

Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
кафедра теоретичної і прикладної економіки,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 82,
тел.: 80342752951

Анотація. Досліджено практичні питання складання статистики грошових переказів у статтях платіжного балансу, у яких ураховуються грошові перекази українських трудових мігрантів.

Особливо акцентується проблема уніфікації методологічних засад формування статей платіжного балансу на основі вимог МВФ.

Ключові слова: грошові перекази, трудові мігранти, платіжний баланс, банківські перекази, міжнародні платіжні системи, чиста оплата праці, банківська звітність, резидент, система поопераційного обліку, МВФ.

Annotation. Practical aspects of compilation of remittances in balance of payments items that take into account transfers Ukrainian labor migrants are researched.

Particularly emphasized the problem of unification of methodological principles of forming the balance of payments items based on the requirements of the IMF.

Key words: remittances, labor migrants, the balance of payments, bank transfers, international payment systems, the net wages, bank accounts, a resident, International Transaction Reporting System, IMF.

Вступ. У сучасному світі відбувається акселерація міжнародних міграцій населення. Потоки мігрантів з країн із слаборозвиненою або кризовою економікою в пошуках кращого життя спрямовуються в розвинені країни, що формує потужні економічні, соціальні й політичні трансформації як для країн донорів, так і для країн реципієнтів. Відносно низька заробітна плата іммігрантів і можливість понизити оплату праці вітчизняним працівникам дозволяють знизити витрати виробництва й тим самим збільшити накопичення капіталу. Ця ж мета досягається шляхом організації виробництва в країнах з дешевою робочою силою. Транснаціональні корпорації для прискорення накопичення використовують рух робочої сили до капіталу або переміщують свій капітал у регіони, у яких існує надлишок трудових ресурсів.

Хоч основний вектор європейської міграції як і раніше спрямований на Німеччину, Францію й Великобританію, загальний напрямок міграційних потоків на початку ХХІ ст. дещо змінився: затвердилися нові країни – реципієнти мігрантів, головним чином, країни Південної Європи. Греція, Ірландія, Кіпр і Португалія, що на початку 1990-х рр. вважалися країнами еміграції, а Іспанія й Італія – імміграції й еміграції, трансформувалися в країни імміграції, що приймають не тільки іммігрантів, але й трудових мігрантів, у тому числі з України та інших країн Центральної й Східної Європи. Причому трудова міграція з України в країни Південної Європи має переважно нерегульований статус.

За останні 10 років Україна перетворилася на вихідний пункт потужної трудової міграції, ставши країною-донором робочої сили для країн Європейського Союзу. Там працює щонайменше мільйон українських громадян (за різними підрахунками, у краї-

нах Європи працюють від сотень тисяч до двох мільйонів українців), причому в деяких країнах (Португалія, Італія, Іспанія) наші співвітчизники стали однією з найбільших груп працівників-іноземців.

За результатами моніторингу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, не менш як 5 млн громадян України щороку залежно від сезону перебувають за межами України з метою поповнення сімейного бюджету, лише в РФ їх нараховується майже один мільйон [1, с.18].

Серед трудових мігрантів близько половини (48,1%) працювали в Російській Федерації та майже стільки ж – у країнах Європейського Союзу, переважно в Італії (13,4%), Чеській Республіці (11,9%), Польщі (8,0%), Угорщині (3,2%), Іспанії (2,7%) і Португалії (2,6%) [2, с.33].

Найширший географічний спектр трудових міграцій мешканців західних регіонів (Волинська, Рівненська, Хмельницька, Тернопільська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська, Львівська області) пояснюється їх межуванням з європейськими країнами. Загалом вихідці із західних регіонів становлять переважну більшість трудових мігрантів – 57,4%. Поширеність трудових міграцій серед населення зазначених областей має глибокі історичні корені, оскільки ці регіони здавна характеризувалися як працездатні. Хоча майже третина (31,8%) трудових мігрантів із західних регіонів виїздили на роботу в Російську Федерацію, значна їх частина працювала в Італії (19,0%), Чеській Республіці (18,1%), Польщі (10,6%), Угорщині (5,5%) [2, с.34].

Таблиця 1

Трудові мігранти за країнами перебування та територіальними зонами, 2005–2008 рр.

	Усього, тис. осіб	У тому числі за територіальними зонами, %				
		Північ	Центр	Південь	Схід	Захід
Кількість трудових мігрантів, усього	1 476,1	5,7	9,2	8,9	18,8	57,4
у тому числі за країнами перебування						
Російська Федерація	710,3	6,4	10,8	12,1	32,8	37,9
Італія	198,3	7,0	2,0	3,2	6,5	81,3
Чеська Республіка	175,1	0,3	7,5	1,8	2,6	87,8
Польща	118,1	–	10,0	10,5	4,0	75,5
Угорщина	47,0	–	–	–	–	100,0
Іспанія	40,0	10,3	3,3	–	8,4	78,0
Португалія	39,0	–	11,8	2,6	–	85,6
Інші країни	148,3	13,6	17,0	14,6	12,5	42,3
Кількість трудових мігрантів, % до населення працездатного віку	5,1	1,7	4,1	3,0	2,9	12,9

Постановка завдання. Ключовим чинником економічного досягнення країн, що розвиваються, є глобалізація: зростаюча інтеграція світової економіки як результат мобільності капіталу, технологій, знань ноу-хау й посилення міжнародної торгівлі товарами та послугами. Проте інституційно вільний (або, принаймні, вільніший у порівнянні з минулими роками) рух капіталу, технологій, товарів і послуг не включав і не включає вільне переміщення ще одного істотного чинника – робочої сили.

У країнах ЄС дослідження, котрі б частково пролили світло на загальні тенденції і розкрили основні трафіки грошових потоків з країн – членів ЄС у треті країни, здійснила Європейська Комісія двічі – у 2004 та 2006 рр.

Згідно з останньою доповіддю дирекції економічних і фінансових відносин Європейської Комісії, обсяг переказів з країн ЄС до третіх країн збільшився з 6,2 мільярда € у 2000 р. майже до 9 мільярдів € у 2004 р. Цей показник, головним чином, зріс завдяки грошовим потокам у країни, що розвиваються з 4,3 мільярда € у 2000 р. до 6,6 мільярда € у 2004 (табл. 2) [3, с.31].

Таблиця 2

**Найбільші отримувачі грошових переказів з ЄС
за країнами призначення у 2004 р.**

Місце	Країна	€, мільйони	% від пер*	% від ВВП
1	Марокко	1 193,5	0,3	3,0
2	Колумбія	761,1	1,1	1,0
3	Еквадор	664,0	1,1	2,8
4	Алжир	290,2	1,3	0,4
5	Бразилія	239,8	2,0	0,1
6	Болівія	177,9	2,7	2,6
7	Україна	120,6	3,2	0,2
8	Туніс	97,4	7,4	0,4
9	Перу	94,6	8,5	0,2
10	Молдова	25,9	13,3	1,2
11	Ліван	8,5	0,3	0,1
12	Аргентина	7,0	0,2	0,0
13	Ізраїль	8,8	0,2	0,0
14	Уругвай	9,0	0,1	0,1
15	Білорусь	9,1	0,1	0,0
16	Парагвай	9,1	0,1	0,2
17	Сирія	12,1	0,1	0,0
18	Єгипет	16,5	0,1	0,0
19	Венесуела	17,4	0,1	0,0
20	Чилі	23,8	0,1	0,0

* відсоток серед усіх грошових переказів з ЄС до третіх країн.

Звичайно, вищенаведені дані мають, у першу чергу, інформаційно-порівняльну цінність, адже в самому звіті зазначено, що проблеми з достовірним підрахунком виникають через три головні причини:

- недоліки щодо наданих відомостей деякими державами ЄС;
- гетерогенні поняття і методи збору й оцінки даних;
- загальні труднощі ідентифікації деяких потоків грошових переказів, особливо тих, які відсилають через неофіційні канали.

Згідно з даними обстеження трудової міграції 2008 р., сумарний обсяг заробітків мігрантів, які працювали в семи основних країнах-реципієнтах і були зайняті в семи наймасовіших видах діяльності, становив за 2007 р. 1,7 млрд євро. При поширенні результатів на загальну чисельність українських трудових мігрантів отримуємо суму майже 1,9 млрд євро [2, с.59].

Результати. Обсяги грошових переказів (включаючи банківські перекази, передачу коштів неформальними способами й особисто привезені мігрантами кошти) залежать від обсягів як заробітків, так і від витрат у країні перебування. Більшість трудових

мігрантів за способами переказу коштів на батьківщину надають перевагу банківським переказам, переказам через платіжні системи, власноручно або через знайомих чи родичів (табл. 3). За даними обстеження, у середньому 22,5% своїх заробітків мігранти витрачають у країні тимчасового перебування. До цього слід додати транспортні витрати на переїзд за кордон і назад. Останні навряд чи є досить значними: ті, хто мігрує до сусідніх країн, зазвичай використовують “дешевші” види транспорту, а особи, які працюють у більш віддалених країнах, виїждять на тривалий термін (тобто подорожують рідко). Таким чином, грошові перекази становлять близько 70% від загального обсягу заробітків – це понад 1,3 млрд євро [2, с.60].

Таблиця 3

Трудові мігранти за країнами перебування та способами направлення коштів домогосподарствам, 2007–2008 рр. [2, с.99]

	Усього, тис. осіб	У тому числі за способами направлення коштів						
		банківський переказ	організація грошових переказів	грошовий переказ	кур'єр	власноручно	через групу або родичів	інші
Кількість трудових мігрантів, які направляли кошти домогосподарствам, тис. осіб	772,7	31,9	9,8	2,7	2,5	26,2	26,1	0,8
У тому числі за країнами перебування								
Російська Федерація	350	29	3,9	5,3	–	38,4	23,3	0,1
Італія	146,7	38,2	18,7	1	11,3	3,2	24,3	3,3
Чеська Республіка	91,4	21,3	10,9	0,7	0,4	26,8	39,1	0,8
Польща	37,6	19,4	1,3	–	–	48,7	30,6	–
Угорщина	19,7	35,5	17,8	–	–	27,4	19,3	–
Іспанія	32,7	55,7	12,5	–	5,8	–	26	–
Португалія	25,8	28,3	22,9	–	1,9	8,1	38,8	–
Інші країни	68,8	43,2	16,4	–	–	19,2	21,2	–

Узагальнена оцінка економічного стану країни, ефективності її світогосподарських зв'язків здійснюється на підставі платіжного балансу. Платіжний баланс відображає співвідношення між валютними надходженнями в країну й платежами держави за кордон протягом певного часу. Як правило, цей інтегральний показник обраховується за рік.

Функціонально платіжний баланс відіграє роль макроекономічної моделі, яка систематично відображає економічні операції, здійснені між національною економікою та економіками інших країн світу. Така модель складається з метою розробки й запровадження обґрунтованої курсової та зовнішньоекономічної політики країни, аналізу й прогнозу стану товарного та фінансового ринків, двосторонніх і багатосторонніх зіставлень, наукових досліджень тощо.

На підставі фактичних даних про стан платіжного балансу міжнародними фінансовими установами, зокрема Міжнародним валютним фондом, приймаються рішення про надання конкретним країнам фінансової допомоги для стабілізації платіжного балансу та подолання його дефіциту. Розробка й складання платіжного балансу є обов'язковою умовою для всіх країн – членів Міжнародного валютного фонду й базується на

єдиній методології відповідно до стандартної класифікації компонентів і структури зведеної інформації (табл. 4).

Таблиця 4

Структура платіжного балансу (за методикою МВФ) [4, с.514]

№ з/п	Рахунок платіжного балансу	Кредит (надходження платежів)	Дебет (виплати платежів)	Сальдо
1	2	3	4	5
1	Торговельний баланс	Виручка від експорту товарів	Витрати на імпорту товарів	
2	Баланс послуг	Виручка від наданих послуг за кордон	Витрати на оплату послуг з-за кордону	
3	Баланс доходів від інвестицій	Надходження доходів від приватних та державних інвестицій з-за кордону й іноземних інвестицій у країні	Витрати на виплату доходів за інвестиціями за кордон	
4	Баланс переказів	Перекази з-за кордону	Перекази за кордон	
5	Інші послуги й доходи	Надходження від інших послуг у країну	Витрати на інші послуги та виплати доходів за кордон	
A	Разом: баланс поточних операцій (1 + 2 + 3 + 4 + 5)			NE (чистий експорт)
B	Прямі інвестиції та інший довгостроковий капітал: прямі інвестиції; портфельні інвестиції; інший довгостроковий капітал	Отримання позик (експорт боргових зобов'язань)	Надання позик іншим державам (імпорту боргових зобов'язань)	

Приватні грошові перекази (англ. remittances) у статистиці платіжного балансу – це міжнародні перекази та потоки ресурсів до домогосподарств (у грошовій і натуральній формі), що надходять з інших країн та, головним чином, пов'язані з тимчасовою або постійною міграцією населення. Перекази можуть здійснюватися як через офіційні канали (кореспондентські рахунки банків, міжнародні системи переказу коштів), так і нелегально (шляхом передавання готівки або матеріальних цінностей від одного домогосподарства іншому). У статистиці платіжного балансу враховуються також і ресурси, отримані неформальними каналами.

У структурі платіжного балансу з грошовими переказами значною мірою пов'язані дві статті: “оплата праці робітників” і “приватні трансферти”. Ці стандартні компоненти відображаються в рахунку поточних операцій.

Приватні перекази включають:

- чисту оплату праці;
- приватні трансферти.

Чиста оплата праці являє собою частину заробітку членів родини за кордоном, яку вони передають домашньому господарству на територію своєї економіки. Вона дорівнює різниці між оплатою праці, що отримана робітником від тимчасового працевлаштування за кордоном, і його витратами в країні перебування.

Приватні трансферти охоплюють операції між домашніми господарствами-резидентами та домашніми господарствами-нерезидентами. Вони складаються з грошових переказів робітників, які працюють більше року, та інших приватних переказів між резидентами та нерезидентами.

З метою забезпечення більшої достовірності та надійності статистичних даних, котрі відображаються в платіжному балансі України, за рекомендацією технічної місії МВФ з питань статистики зовнішнього сектора, Національним банком України було переглянуто методологічні засади формування статей “Доходи” і “Поточні трансферти” у частині, що стосується відображення доходів українців, які працюють за кордоном. У зв'язку із цим, а також унаслідок уточнення звітних даних, які використовуються для складання платіжного балансу, було здійснено перегляд даних за 2007 та 2008 роки. Обсяги приватних переказів з-за кордону, які раніше відображались в статті “Поточні трансферти, інші сектори, інші трансферти”, частково були перенесені до статей “Доходи, оплата праці” і “Поточні трансферти, грошові перекази працюючих за кордоном” залежно від термінів перебування економічних мігрантів за кордоном (менше або більше одного року).

Крім того, було здійснено дооцінку грошових коштів трудових мігрантів, що надійшли в країну неформальними шляхами, і проведено дорахунки витрат короткострокових трудових мігрантів у країнах їх працевлаштування (табл. 5). Адже, згідно з міжнародною практикою, якщо в країні, яка приймає, мігранти живуть протягом року й довше, вони автоматично вважаються резидентами, незалежно від правового статусу їх перебування. Тому тепер кошти українських трудових мігрантів, термін перебування яких за кордоном становить менше одного року, спрямовані через платіжні системи в Україну, будуть ураховуватися в статті платіжного балансу “Доходи, оплата праці”¹. А грошові кошти трудових мігрантів, що перебувають за кордоном понад рік, будуть ураховуватися в статті “Поточні трансферти, грошові перекази працюючих за кордоном”².

¹ Стаття “Доходи” складається з оплати праці та доходів від інвестицій.

Оплата праці включає заробітну плату й інші доходи, отримані резидентами країни за роботу, виконану за межами її економічної території (мешканці прикордонних районів, сезонні робітники, персонал міжнародних організацій тощо).

² Стаття “Поточні трансферти”. Трансферти характеризують таку передачу матеріальних та фінансових цінностей резидентам від нерезидентів і навпаки, яка не передбачає компенсації у вигляді певного вартісного еквівалента. Поточні трансферти збільшують рівень доходу та споживання товарів і послуг країни-реципієнта і зменшують дохід та потенційні можливості країни-донора. Цю статтю складають за даними банківської звітності в частині приватних переказів, благодійної допомоги в грошовій формі, грошових внесків органів державного управління, а також за інформацією Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції про одержану технічну допомогу й Держмитслужби – про обсяги гуманітарної допомоги у формі товарно-матеріальних цінностей.

Окремі статті платіжного балансу, у яких ураховуються грошові перекази працюючих за кордоном, млн дол. США*

Статті платіжного балансу*	Рік				
	2004	2005	2006	2007	2008
ПОТОЧНІ ТРАНСФЕРТИ (сальдо)	2 576	2 845	3 173	4 075	2 959
Надходження	2 671	3 111	3 533	4 591	3 815
сектор державного управління	452	555	537	622	447
інші сектори	2 219	2 556	2 996	3 969	3 368
грошові перекази працюючих за кордоном	193	236	290	417	2 125
Інші	2 026	2 320	2 706	3 552	1 243
Виплати	-95	-266	-360	-516	-856
сектор державного управління	-29	-27	-35	-66	-29
інші сектори	-66	-239	-325	-450	-827
грошові перекази працюючих за кордоном	–	–	–	–	-11
Інші	–	–	–	–	-816
ДОХОДИ (сальдо)	-645	-985	-1 722	-2 117	-1 126
Надходження	389	758	1 332	2 198	3 690
оплата праці					2 263
доходи від інвестицій					1 427
Виплати	-1 034	-1 743	-3 054	-4 315	-4 816
оплата праці					-13
доходи від інвестицій					-4 803

* розраховано за офіційними даними Національного банку України:
http://www.bank.gov.ua/Balance/2008_PB/2008.pdf (2007.pdf; 2006.pdf; 2005.pdf; 2004.pdf).

Хоча, на наш погляд, з'являється серйозний сумнів у достовірності тих підходів, які використовують для з'ясування тривалості перебування за кордоном мігрантів (до одного року, понад один рік). Виникає питання: як таку інформацію взагалі можна отримати? Адже при здійсненні переказу тривалість перебування мігранта не вказується, а тільки дані щодо відправника, отримувача й секретний код переказу. Крім цього, існують сумніви стосовно статистичної точності відносно оцінки трудовими мігрантами грошових коштів, що надійшли в країну неформальними шляхами, і проведення підрахунків витрат трудових мігрантів у країнах їх працевлаштування. Як відповідні підрозділи НБУ проводять такі підрахунки, залишається нез'ясованим і викликає сумніви щодо правдивості цих даних, адже напевно не можна стверджувати не тільки про чисельність трудових мігрантів з України за кордоном, але й приблизний обсяг грошових переказів, що спрямовуються в державу неформальними шляхами.

Нинішній вигляд структура статей платіжного балансу, у яких ураховуються грошові перекази працюючих за кордоном, набула у 2004 році.

У 2010 році (табл. 6) загальні обсяги грошових переказів в Україну з-за кордону було оцінено в 5,9 млрд дол. США (4,3% від ВВП). Обсяги грошових переказів поступово відновлюються (у 2010 році на 9,2% більше, ніж у попередньому році), але все ще нижчі, ніж до кризи. Однак при цьому їх відношення до ВВП залишається достатньо високим (у 2007–2008 роках це відношення становило 3,4%).

Таблиця 6

Динаміка обсягів приватних грошових переказів із-за кордону [5]

(за методологією шостого видання Керівництва зі складання статистики платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції)

Показники	2007	2008	2009	2009	у % до попереднього року		
					2008	2009	2010
Надходження – усього:	4 922	6 177	5 370	5 862	125,5	86,9	109,2
з них:							
- надійшло через коррахунки банків	2 818	3 275	2 832	2 959	116,2	86,5	104,5
- надійшло через міжнародні платіжні системи	1 458	2 097	1 825	2 126	143,8	87,0	116,5
- ввезено неформальними шляхами у тому числі:	646	805	805	777	124,6	88,6	109,0
1. Оплата праці (без урахування податків і витрат у країні перебування)	1 842	3 024	2 855	3 373	164,2	94,4	118,1
з них:	216	414	352	455	191,7	85,0	129,3
- грошові кошти, що ввезені неформальними шляхами	3 080	3 153	2 515	2 489	102,4	79,8	94,9
2. Приватні трансферти у тому числі:	2 292	2 140	1 643	1 560	93,4	76,8	94,9
Грошові перекази робітників, що працюють за кордоном	430	391	361	322	90,9	92,3	89,2
з них:	788	1013	872	929	128,6	86,1	106,5
- грошові кошти, що ввезені неформальними шляхами							
Інші приватні трансферти							
Довідково:	3,4	3,4	4,6	4,3	...		
обсяги грошових переказів у % до ВВП							

Більша частина грошових переказів в Україну надійшла через коррахунки банків (3,0 млрд дол. США, або 51% від загальної суми). Ще 2,1 млрд дол. США, або 36,3% переказів, було здійснено за допомогою міжнародних платіжних систем. Також за оцінками НБУ 777 млн дол. США було ввезено в Україну неформальними шляхами.

У структурі платіжного балансу 57,5% обсягу приватних грошових переказів класифікуються як оплата праці (у 2009 році – 53,2%). Обсяги таких переказів зросли на 18,1% і склали 3,4 млрд дол. США.

Обсяги другої складової надходжень – приватних трансфертів – залишилися майже на рівні попереднього року – 2,5 млрд дол. США. Частка цієї категорії в загальній сумі надходжень знизилася до 42,5% порівняно з 46,8% у 2009 році. Приватні трансферти складаються з грошових переказів робітників, що працюють за кордоном, та інших приватних трансфертів. Обсяги грошових переказів робітників, що працюють за кордоном, останні чотири роки мали тенденцію до зниження: у 2010 році обсяги цієї категорії зменшилися порівняно з 2009 роком на 5,1% і склали 1,56 млрд дол. США (у 2009 році падіння склало 23,2%). У той самий час обсяги інших приватних трансфертів зросли порівняно з 2009 роком на 6,5% і становили 929 млн дол. США (падіння обсягів цієї категорії у 2009 році склало лише 13%). Це, можливо, пов'язане не лише з наслідками кризи, а й з тим фактом, що все більше українських громадян залишаються за кордоном на постійне місце проживання.

Розподіл потоків приватних грошових переказів, що надійшли в Україну офіційними каналами (через банківську систему та з використанням міжнародних систем переказу коштів), за основними країнами наведено в табл. 7.

Таблиця 7

Обсяги приватних грошових переказів в Україну за 2010 рік [5]

КРАЇНИ	Перекази, що здійснені через банківську систему (ф. №1-ПБ)	Перекази, що здійснені через міжнародні системи переказу коштів (ф. №405)	УСЬОГО
РОСІЯ	314,1	1 305,0	1 619,1
СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ	334,8	243,1	577,9
НІМЕЧЧИНА	349,1	32,6	381,7
ГРЕЦІЯ	264,2	39,1	303,3
ІТАЛІЯ	99,1	182,8	281,9
СПОЛУЧЕНЕ КОРОЛІВСТВО	186,3	67,8	254,1
КІПР	231,7	10,4	242,1
ШВЕЙЦАРІЯ	152,8	9,5	162,3
ІСПАНІЯ	27,6	118,9	146,5
КАНАДА	50,3	57,0	107,3
ОБ'ЄДНАНІ АРАБСЬКІ ЕМІРАТИ	78,9	16,2	95,1
ПОРТУГАЛІЯ	10,0	66,6	76,6
НІДЕРЛАНДИ	70,0	5,3	75,3
ІЗРАЇЛЬ	20,5	47,6	68,1
ЛАТВІЯ	62,4	2,3	64,7
ТУРЕЧЧИНА	15,7	36,7	52,4
КАЗАХСТАН	21,1	28,0	49,1
СІНГАПУР	47,5	0,9	48,4
ФРАНЦІЯ	32,8	14,4	47,2
НОРВЕГІЯ	43,0	3,5	46,5
ГОНКОНГ	40,7	0,7	41,4
КИТАЙ	11,7	28,6	40,3
БЕЛЬГІЯ	36,0	4,2	40,2
ДАНІЯ	32,7	2,4	35,1
АВСТРІЯ	26,6	4,0	30,6
ПАНАМА	28,0	0,3	28,3
МОНАКО	27,6	0,0	27,6
ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА	5,4	22,1	27,5
ПОЛЬЩА	10,9	15,2	26,1
АВСТРАЛІЯ	12,8	11,4	24,2

Дані, що наведені в таблиці, розраховані на підставі банківської звітності про фінансові операції з нерезидентами України та про перекази, що здійснені з використанням міжнародних систем переказу коштів, і не враховують обсяги коштів, що надійшли в Україну нелегальними каналами та з використанням систем переказу коштів, створених резидентами України.

У середньому дві третини обсягів грошових переказів надходить в Україну з країн далекого зарубіжжя, третина – з країн СНД. При цьому Росія залишається однією з головних країн використання трудових ресурсів України, а також найбільшим донором грошових потоків в Україну. Так, у 2010 році з Росії надійшло 1,6 млрд дол. США, що на 29% більше, ніж за 2009 рік. Це одні з найвищих темпів зростання в тому році.

Слід відзначити, що у 2009 році найбільше скоротилися грошові перекази саме з Росії – на 31,6% за даними банківської звітності. Це було зумовлено значним падінням економічної активності в цій країні та достатньо низькими затратами на повернення до України. Але повернення до економічного зростання та знову ж таки низькі транспортні затрати сприяли відновленню грошових переказів з Росії вже у 2010 році майже до докризового рівня.

Друге місце посідають Сполучені Штати (11,4% від загальної суми переказів), далі йдуть країни Євросоюзу (Німеччина, Греція, Італія, Сполучене Королівство, Кіпр). Обсяги переказів із цих країн (крім Сполученого Королівства) у 2010 році збільшилися порівняно з попереднім роком.

У 2010 році не відбулося відновлення надходжень з Іспанії та Португалії – традиційно популярних серед українських заробітчани країн, а навіть продовжувалося скорочення обсягів (відповідно на 29 і 22%). Це може бути пояснено як ступенем враження економік цих країн унаслідок кризи (через проблеми в державних фінансах), так і високими затратами на повернення українців у ці країни або, що також можливо, у зв'язку з поступовою зміною статусу громадян України за кордоном.

Висновки. З метою складання достовірної статистики грошових переказів у більшості країн основним інформаційним джерелом є система поопераційного обліку (ITRS – International Transaction Reporting System).

Одним із найважливіших каналів переказу грошей є також міжнародні платіжні системи. Причому можливо акумулювати такі дані безпосередньо від платіжних систем або отримувати їх за допомогою банківської звітності, оскільки банки виступають агентами платіжних систем. У той самий час нерідко виникають труднощі з визначенням фактичної країни контрагента через те, що клірингові розрахункові центри знаходяться в інших країнах.

У деяких країнах дані первинної звітності при складанні платіжного балансу повністю відносяться до показників поточних трансфертів, головним чином, до грошових переказів робітників. При такому підході в платіжних балансах не формується оцінка статті “оплата праці”.

У процесі адаптації нової методології необхідно акцентувати визначення резидентства відправника переказу. Відповідно до КПБ, резидентство фізичних осіб визначається згідно із центром їх переважаючого економічного інтересу та з урахуванням терміну перебування фізичної особи в новому місці проживання.

Такі додаткові фактори, як місцезнаходження членів його сім'ї, не є визначальними. Відносини “роботодавець–працівник” існують, коли укладена офіційна або неофіційна угода, відповідно до якої фізична особа працює на інституціональну одиницю – резидента іншої країни (підприємство або фізичну особу) та отримує за свою роботу оплату. Самостійно зайняті особи самі відповідають за відносини на ринку праці, можливо, володіють машинами й обладнанням, сплачують податки та відрахування на соціальні потреби. Їх діяльність спрямована на отримання очікуваного результату, а їх доходи належать до послуг.

Коригування даних банківської звітності повинно здійснюватися в основному на підставі даних, отриманих у результаті обстежень домашніх господарств, іноді – обстежень фінансових посередників. Це дозволяє конкретизувати цільову структуру грошових переказів, вилучаючи з них платежі за товари та послуги, а також інвестиції.

Важливою проблемою в процесі отримання достовірних даних є оцінка грошових переказів у формі готівкових коштів. Однак існує недостатність інформації для проведення якісної оцінки обсягів готівкових коштів, що надходять неформальними каналами.

Одним з перспективних напрямів подальшої роботи з трансформації первинних даних статей платіжного балансу, у котрих ураховуються грошові перекази, є перехід до методології МВФ, яка рекомендована “Керівництвом зі складання платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції” (КПБ) і “Керівництвом зі статистики грошових переказів”, у частині нового визначення грошових переказів і таких показників, як “приватні перекази”, “приватні трансферти” та “чиста оплата праці”.

1. Стан дотримання та захисту прав громадян України за кордоном. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. – К., 2003. – 192 с.
2. Зовнішня трудова міграція населення України / заг. ред. ; Укр. центр соц. реформ, Держ. ком. статистики України. – К., 2009. – 120 с.
3. Second EU survey on workers' remittances from the EU to third countries: Summary Report // European commission directorate general economic and financial affairs. Brussels, 02 October 2006. – 31 p. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication6420_en.pdf.
4. Економічна теорія: політекономія : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – 4-те вид., стер. – К. : Знання-Прес, 2005. – 615 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
5. Національний банк України, Генеральний економічний департамент, Департамент платіжного балансу. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

Рецензенти:

Романюк М.Д. – доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту і маркетингу Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника;

Криховецька З.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

УДК 368.021: 005(075.8)

ББК 65.272.я7

Супрун А.А.

**ФІНАНСОВЕ УПРАВЛІННЯ В СТРАХОВИХ КОМПАНІЯХ НА ОСНОВІ
КЛЮЧОВИХ ПОКАЗНИКІВ**

Криворізький економічний інститут
Криворізького національного університету,
кафедра фінансів,
50000, м. Кривий Ріг,
просп. Карла Маркса, 64,
тел.: 0564908546,
e-mail: suprun-anatoliy@rambler.ru

Анотація. У статті розглянуто концепцію управління на основі ключових показників відповідно до діяльності страхових компаній. Розкриваються зміст концепції, її застосування в системі стратегічного управління страховою компанією. Розроблено ряд ключових показників, що комплексно характеризують діяльність страхової компанії, і надано їх нормативні значення.

Ключові слова: страхова діяльність, антикризове управління, контролінг, ключові показники, стратегічне управління.

Annotation. The article considers the concept of management based on key indicators of the activity of insurance companies. The content of the concept, its application in the strategic management of the insurance company. A number of key indicators that comprehensively characterize the activity of insurance companies and provided a number of normative values.